

який фотоапарат необхідно придбати дитині. А далі – фотогазета, фотоконкурси, змагання і визнання. Через три місяці до гуртка поступили замовлення від керівництва району, а потім і області на фотопродукцію. І не випадково у газеті Офуррївської райдержадміністрації та Олександрійських газетах фотокореспондентами офіційно працювали випускники школи і фотогуртка. Я навіть не підозрював, що таке могло бути, а Василь Олександрович говорив, що таке буде, Ви лише впевнено вірте у це. Таке бачення могло бути лише у вченого, який будував всю діяльність школи, в тому числі і фотогуртка на науковій основі, коли особистісно-діяльнісний підхід мав обґрунтовану основу. Тут на перший план виступає положення В.О. Сухомлинського, що складає концептуальну основу особистісно-орієнтованого підходу про необхідність самостійного добування знань учнями. Цей принцип навчання нині має назву проблемного.

Висновки. Таким чином, аналіз творчості В.О. Сухомлинського свідчить про висунення

ним фундаментальних принципів та підходів при формуванні теорії навчання і виховання, зокрема, системного та діяльнісного підходів, на які ми звернули увагу. Визначені у п'ятитомнику педагогічні закономірності повинні стати предметом дослідження і лягти в основу класичної педагогіки В.О. Сухомлинського та окреслити **перспективи подальших розвідок наперед.**

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гончаренко С. Гуманізація і гуманітаризація освіти. / С. Гончаренко, Ю. Мальований // Шлях освіти. – 2001. – № 2. – С. 2-6.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: [в 5-ти томах] / В.О. Сухомлинський. – Т. 1. – К.: Радянська школа, 1976. – С. 59-410.
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: [в 5-ти томах] / В.О. Сухомлинський. – Т. 3. – К.: Радянська школа, 1976. – С. 164-309.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: [в 5-ти томах] / В.О. Сухомлинський. – Т. 4. – К.: Радянська школа, 1976. – С. 136.

УДК 371:159.954

ВИХОВАННЯ ОРГАНІЗОВАНОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЯК УМОВА РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Марина СЕЛУЯНОВА (Херсон)

Статтю присвячено проблемі визначення організованості як умови оптимізації навчально-творчої діяльності молодшого школяра. Розкрито підходи вчених щодо вивчення організованості молодшого школяра.

Ключові слова: організованість, молодші школярі, творча особистість, навчальна діяльність, режим дня.

Статья посвящена проблеме определения организованности как условия оптимизации учебно-творческой деятельности младшего школьника. Раскрыты подходы ученых по изучению организованности младшего школьника.

Ключевые слова: организованность, младшие школьники, творческая личность, учебная деятельность, режим дня.

Актуальність дослідження. Формування творчої особистості молодшого школяра належить до найважливіших проблем педагогіки і психології, оскільки постійне збагачення та диференціація наукового знання, посилення інформатизації суспільства зумовлює необхідність формування таких особистісних характеристик учнів, як ініціативність, здатність до самостійної постановки цілей, впевненість у собі і вимагає створення у навчальному закладі сприятливих умов для особистісного зростання творчої особистості. Конкретність і образність мислення, емоційність, естетичне ставлення до дійсності, що оточує, швидка зміна настрою - ці якості притаманні всім молодшим школярам. Творчий розвиток залежить від взаємовідносин дитини і дорослого, спільної діяльності у сім'ї, батьків та педагогів, що створює єдиний соціально-педагогічний простір. Внаслідок такої співпраці виробляються однакові погляди на процес розвитку, виховання та навчання дитини.

Вступ до школи – переломний момент у житті дитини. Змінюється її місце в системі

суспільних відносин: вона залучається до навчання, яке стає її обов'язковою діяльністю, за результати якої дитина несе відповідальність перед учителями, школою, своєю сім'єю.

Навчання в молодшому шкільному віці нерозривно пов'язане з процесом оволодіння раціональними засобами і прийомами навчальної діяльності, які є необхідною передумовою засвоєння системи знань, формування вмінь і навичок, основою подальшої самоосвіти учнів.

Початок шкільного навчання не тільки змінює соціальну ситуацію розвитку особистості дитини, а й пов'язаний з появою певних суспільних ролей і функцій, які обумовлені виникненням в даний віковий період нової діяльності - навчальної. «Ставши школярем, - відзначає Л.Божович, - дитина займає нове у порівнянні з дошкільником місце в суспільстві. ... Вона отримує нові права і обов'язки й вперше починає займатися суспільно значущою діяльністю, від рівня виконання якої залежить її місце серед оточуючих і її взаємин з ними» [2, с. 208].

Навчальна діяльність у молодшому шкільному віці є провідною. Вона детермінує характер і спрямованість психічного та особистісного формування молодшого школяра.

Ідеї з питань організації навчання школярів містяться в працях П.Блонського, Н.Крупської, В.Сухомлинського, К.Ушинського, С.Шацького.

Ряд психологів й педагогів (К.Абульханова-Славська, Б.Ананьєв, Л.Благонадьожина, Л.Божович, Т.Габай, П.Гальперін, О.Леонтєв, Г.Люблінська, С.Рубінштейн, Н.Талізін) визначають значення навчальної діяльності в інтелектуальному розвитку особистості, роль молодшого школяра як її суб'єкта, загальнотеоретичні підходи до наукової розробки проблеми організації навчальної роботи і формування раціональних прийомів і способів її здійснення.

Молодший шкільний вік має цілий ряд власних, притаманних лише йому психологічних і соціально-педагогічних характерних особливостей. З приходом до школи у дитини з'являється нова соціальна роль – вона стає школярем, приступає до систематичного учіння, що вносить серйозні і важливі зміни в її життя.

Перехід до шкільного навчання означає докорінну перебудову всього способу життя дитини. Перед першокласником висувається цілий ряд вимог: він повинен ходити до школи, займатися тим, що передбачено шкільною програмою, виконувати вимоги вчителя, неухильно слідувати шкільному режиму, підкорятися правилам поведінки, домагатися результатів у навчанні. Вчення в школі – «діяльність обов'язкова, відповідальна, потребує систематично організованої праці» [2, с. 318].

Вчителі та батьки нерідко вимагають від дитини старанності і відповідальності, не проявляючи достатньої турботи про формування цих якостей. Завдання навчання та виховання має полягати в тому, щоб навчити дитину свідомо керувати своєю поведінкою і сформувати у неї необхідні для цього якості особистості, в тому числі і організованість.

За своєю психолого-педагогічною сутністю та способами формування організованість є складною та багатогранною характеристикою.

Проблема організованості активно вивчається представниками різних напрямів сучасної науки. У філософському аспекті (Р.Зобов, В.Келасєв), поняття «організованість» розглядається в рамках синергетичного підходу, сутність якого полягає у формуванні «самоорганізаційного циклу людини» (функціонування цього циклу дозволить людині управляти власною активністю, удосконалювати себе). У соціально-психологічних дослідженнях (Л.Уманський, О.Чернишев) організованість представлена як здатність групи до самоврядування і розглядається в контексті до

вивчення психологічних особливостей колективу. Ряд психологів і педагогів визначають структуру та види організованості, виявляють умови її формування (О. Висоцький, В.Гольнева, Т.Довга, Т.Єгорова, Р.Єршова, В.Калін, В.Маралов, В.Морозова, Н.Прокіна, В.Степанов, Г.Фрадкін, С.Якобсон).

У психолого-педагогічній літературі знаходимо різні підходи щодо інтерпретації організованості. Так, організованість розглядається як якість особистості (Н.Бекузарова, Т.Довга, Н.Кузьміна, І.Раченко, Л.Уманський, О.Чернишев), як вольова якість (О. Висоцький, В.Гольнева, С. Ільїн, В.Калін), як властивість, що визначає здатність до організаторської та педагогічної діяльності (О.Ковальов, В.Крутецький, Н.Кузьміна, Н.Талізін).

Д.Ельконін підкреслює, що суттєвою особливістю систематичного шкільного навчання молодших школярів є те, що воно вимагає від усіх обов'язкового виконання однакових правил, яким підпорядковано поведінку учня під час перебування в школі. Підпорядкування цим правилам вимагає від дитини більш високої форми довільного управління поведінкою (відповідно до правил) і сприяє формуванню організованості. [4]

Організованість пов'язана з навчально-виховним процесом, з його результатами. Її зв'язок із навчальним процесом проявляється в тому, що вона є умовою оптимізації процесу навчання, а зв'язок з результатом в тому, що вона є чинником, який зумовлює той чи інший результат.

Сформованість організованості молодших школярів визначається сукупністю наступних показників: дотримання порядку, який сприяє успіху в діяльності; раціональне виконання діяльності; самоконтроль; звички культурної поведінки. [1, с. 5]

Виховання організованості як умови оптимізації навчально-творчої діяльності молодших школярів стало предметом нашого дослідження.

У своїй роботі ми керувалися положенням про те, що нова діяльність – навчальна потребує від дитини нового рівня сформованості таких умінь як :

- умінь організувати робоче місце (правильно відбирати необхідні для уроку приладдя, підтримувати порядок на робочому місці впродовж уроку);
- умінь орієнтуватися в часі (встановлювати тимчасову послідовність, визначати час і тривалість роботи, дотримуватися режиму дня);

- уміння планувати майбутню роботу по виконанню домашнього завдання (працювати за готовим планом, самостійно складати план).

Досягти успіху у формуванні означених умінь можливо лише за умов спільної діяльності сім'ї та школи, адже, як вважає Л.Фрідман «взаємини сім'ї та школи важливі на всіх етапах шкільного життя, але особливої гостроти, особливого значення вони мають в перші роки перебування дитини в школі» [3, с. 40].

Здатність діяти організовано формується поступово, протягом усього молодшого шкільного віку. Організована поведінка виникає спочатку у спільній діяльності з дорослими, які дають дитині засоби організації такої поведінки, і тільки потім стає власним індивідуальним способом дії дитини. Становлення і розвиток організованості не закінчується в молодшому шкільному віці, в наступні періоди вона змінюється змістовно, відбувається перебудова значущості структурних компонентів організованості.

З приходом до школи, дитина вже в перший день стикається з новими умовами діяльності. І в першу чергу це стосується організації її робочого місця.

Відомий спеціаліст з наукової організації праці А.Гастев стверджував, якщо робоче місце знаходиться в порядку, то це вже половина справи. Саме від організації робочого місця, від дотримання порядку у розташуванні предметів праці залежить продуктивність будь-якої діяльності. Така обстановка не відволікає уваги, сприяє роботі, скорочує період залучення до неї, забезпечує гарну працездатність школяра.

Уміння організувати своє робоче місце - перший і необхідний крок у формуванні в учнів акуратності, передбачливості і внутрішньої готовності до майбутньої роботи. Щоб у дітей сформувався міцний навик в організації робочого місця, учитель може проводити ігрові вправи, у процесі яких діти вчаться відбирати необхідне навчальне приладдя, правильно розташовувати його на парті. Увага школярів звертається на те, як швидше і зручніше підготуватися до наступного уроку, витрачаючи при цьому мінімум часу і зусиль. Діти повинні знати, які речі знаходяться на парті постійно, а які потрібно міняти в залежності від наступного уроку. Час від часу корисно проводити змагання «Який ряд краще приготувався до уроку».

У свою чергу, батьки мають забезпечити дитину вдома власним зручним робочим місцем, обладнаним усім необхідним для здійснення навчальної діяльності. Крім того, завдання батьків полягає у систематичній допомозі з подальшим контролем за тим, щоб дитина підтримувала необхідний порядок на робочому місці.

Формування уміння орієнтуватися в часі і берегти його має велике значення і є одним з

головних ознак організованості. З цією метою використовується ряд доступних і цікавих завдань, які уточнюють орієнтацію дітей у часі, виховують дбайливе ставлення до нього. В орієнтації дітей в часі, швидкому включенні в роботу важливо використовувати змагання, ігрові моменти, заохочення і т.і.

Режим дня - це порядок чергування різних видів діяльності та відпочинку протягом доби, встановлення оптимальних норм тривалості діяльності та відпочинку для школярів різного віку, засіб вироблення у дитини звички розпоряджатися своїм часом, уміння обирати для себе найбільш прийнятний ритм життя і праці, потреби заповнювати свій час корисною діяльністю.

Дитина, що живе за режимом, набагато легше справляється зі шкільними навантаженнями, встигає відпочити, не перевтомлюється. При побудові раціонального режиму занять слід враховувати біоритми функціонування організму дитини. Основними складовими режиму повинні бути шкільні заняття, які регламентуються навчальним планом, і домашні заняття з підготовки до уроків. Крім того, не слід забувати, що в режимі дня молодших школярів обов'язково має бути час для відпочинку, ігор на свіжому повітрі та улюблених занять (спорту, творчості).

Формування у дітей уміння орієнтуватися в часі, визначати порядок своїх дій і дотримуватись режиму дня потребує значних зусиль як з боку вчителів так і батьків.

В школі цьому питанню має бути присвячено ряд уроків з такого предмету як «Основи здоров'я», зокрема, вони можуть бути присвячені темі «Режим дня школяра» в межах якої висвітлюються питання:

-Що таке режим дня?

-Для чого він потрібен у житті будь-якої людини?

-Як скласти власний режим дня?

- Значення режиму дня для розвитку організованості дитини? та ін.

Такі уроки бажано проводити в ігровій формі, залучаючи дітей до активної діяльності. Вони можуть розказати вірші, цікаві історії, притчі про раціональне використання й збереження часу; підібрати приказки, прислів'я, загадки на задану тему.

У позакласній виховній роботі учитель може проводити з учнями бесіди про важливість дотримання режиму дня.

До цієї роботи мають залучатися і батьки. Їх завдання полягає у тому, щоб допомогти дитині скласти власний режим дня з урахуванням її індивідуальних фізичних та особистісних особливостей. Батьки мають послідовно привчати дитину дотримуватися режиму дня.

Щоденне виконання раціонального режиму дня, крім великого гігієнічного - збереження і зміцнення здоров'я, має важливе значення для успішного навчання. Дитина привчається до акуратності, порядку, охайності, вчиться цінувати і берегти час, економно його витратити, звикає працювати послідовно, старанно, ретельно. Привчена до режиму дитина завжди буде мати час для занять в школі і вдома, для відпочинку, прогулянок і ігор, для надання допомоги батькам по господарству. Вироблені в дитинстві звички полегшують роботу і нерідко зберігаються на все життя.

Вивчаючи проблему організованості та її виховання, формування у молодших школярів, С.Якобсон і Н.Прокіна дійшли висновку, що, якщо вміння раціонально розподіляти час, не сформовано на початковому етапі навчання, то надалі сформувати його майже неможливо [5].

Важливе значення в оптимізації навчальної діяльності молодших школярів має уміння раціонально планувати і виконувати домашні завдання.

Самостійне виконання домашніх завдань – це новий вид діяльності, який з'являється в житті дитини, коли вона вступає до школи.

Уміння планувати навчальну роботу є однією з найважливіших задач загальнонавчальної підготовки учнів. Формування уміння планувати пов'язано з розвитком загальних пізнавальних здібностей і вихованням таких рис, як цілеспрямованість, передбачливість, самоконтроль. Щоб школярі навчилися планувати, вони повинні оволодіти наступними діями: визначити мету роботи, обрати необхідні прийоми її виконання; встановити їх послідовність, вміти себе контролювати відповідно до наміченого плану.

Формування цих умінь активно відбувається під час перебування дитини у школі під контролем учителя. Саме учитель має пояснити дітям мету виконання домашнього завдання, розказати про прийоми її виконання, поради як краще організувати процес виконання домашньої роботи.

До цієї роботи залучаються і батьки, які у своїй діяльності мають керуватися такими рекомендаціями:

1. Виконувати домашні завдання дитина повинна за одним і тим же робочим місцем. В цьому випадку у дитини швидко виробиться необхідна установка. Коли вона сідає за звичний стіл, швидко виникає робочий настрій, бажання приступити до роботи.

2. Слід виробити у школяра звичку ще до початку роботи уточнити всі завдання і приготувати все необхідне. Поступово вона навчиться планувати свої дії і вирішувати, в якому порядку робити уроки. Але спочатку

батькам доведеться подбати про це. Наприклад, молодші школярі нерідко старанно виконують письмові завдання, а після цього вчать правило, на яке і задано цю вправу.

3. Щоб підказати, з яких завдань краще починати - легких або важких, треба постерегігати, як дитина включається в роботу і наскільки швидко втомлюється. Якщо вона починає працювати відразу і без труднощів, але підйом швидко змінюється спадом, порадьте їй починати з більш важких завдань. Якщо розгойдується повільно, але ефективність роботи поступово наростає, можна почати з більш легких уроків. Доросла людина вміє контролювати себе і в процесі роботи, і після закінчення її. У молодшого школяра такого навику, природно, немає. Перевіряти себе вона буде спочатку з допомогою батьків. Коли дитина може повністю перейти на самоконтроль, залежить від її індивідуальних особливостей. Добре, щоб таке вміння виробилося до моменту її переходу в середню школу. Учень середніх і старших класів повинен вже володіти способами самоперевірки за допомогою логічних і образних схем.

Таким чином виховання організованості молодших школярів, а саме таких її складових як уміння організувати робоче місце, уміння орієнтуватися в часі, дотримуватись режиму дня, уміння планувати майбутню роботу по виконанню домашнього завдання сприяє оптимізації навчальної діяльності учнів, оскільки дозволяє сформувати раціональні прийоми організації домашньої навчальної діяльності, що значно полегшують процес навчання вцілому; підтримують інтерес до навчальної праці і забезпечують збереження здоров'я школярів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бекузарова, Н.В. Воспитание организованности младших школьников: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования»/ Н.В. Бекузарова. – Красноярск, 2003. – 24,[5]с.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Лидия Иллинична Божович. – Москва: Просвещение, 1968. – 464,[208]с.
3. Фридман Л.М. Школа и родители/Л.М.Фридман//Классный руководитель.– 1998. – №5. – С.39-44.
4. Эльконин, Д.Б. Школьное обучение - его особенности / Д.Б. Эльконин // Возрастная и педагогическая психология: Хрестоматия: Учеб. пособие для пед. вузов / Сост. И.В. Дубровина и др. – М, 2001. – С. 67-74.
5. Якобсон С.Г., Прокина Н.Ф. Организованность и условия ее формирования у младших школьников (Экспериментальное исследование)/ С.Г.Якобсон, Н.Ф.Прокина. – М.: Просвещение, 1967. – 175 с.